

Επιστήμη του Χορού

Τόμος 3, 2009

Ηλεκτρονικό Περιοδικό
Electronic Journal

Science of Dance

Volume 3, 2009

www.elepex.gr

ISSN 1790-7527

Ο Χορός στον Παροιμιακό Λόγο: Μια Πρώτη Ανάγνωση

Κ. Πανοπούλου¹, Μ. Ζωγράφου²

¹ΤΕΦΑΑ Σερρών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

²ΤΕΦΑΑ, Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Εισαγωγή

Οι παροιμίες έχουν προκαλέσει το ενδιαφέρον αρκετών μελετητών ανά τον κόσμο, όχι μόνον εξαιτίας της μακροβιότητά τους ως λαϊκού προφορικού λόγου, αλλά και ως «στρατηγική» που κατονομάζει καταστάσεις, περιλαμβάνοντας ταυτόχρονα και μια «στάση» απέναντι σ' αυτές τις καταστάσεις¹. Με προϋπόθεση, σύμφωνα με το Μερακλή, την εικόνα και τη μεταφορά², η παροιμία συνδυάζει συντομία, σαφήνεια, χιούμορ, φαντασία, διδαχή και πρακτικότητα, ενώ η αναγωγή από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο, είναι το σημαντικότερο στοιχείο, που χαρακτηρίζει γενικά τη σχέση των παροιμιών με τη φιλοσοφία³. Αν και η παροιμία έχει εξεταστεί κυρίως ως ποιητικό είδος, τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να προκαλεί το ενδιαφέρον των μελετητών και ως προς τις κοινωνιολογικές διαστάσεις της⁴, με εστίαση στα εθνογραφικά συμφραζόμενα εκφοράς και χρήσης της⁵. Οι ενασχολούμενοι συστηματικά με τον παροιμιακό λόγο επισημαίνουν ότι το σύνολο των παροιμιών αποτελεί ένα σύστημα κανόνων ηθικής συμπεριφοράς και λαϊκού δικαίου, διατυπώνοντας με συμπυκνωμένο λόγο τις ισχύουσες αντιλήψεις γύρω από τη ζωή των ανθρώπων.

Η δυσκολία που παρουσιάζει η διατύπωση ενός περιεκτικού ορισμού για την παροιμία, οδηγεί συχνά σε συμφυρμούς με άλλα συναφή είδη, όπως το γνωμικό ή οι παροιμιακές εκφράσεις. Σε μια προσπάθεια διάκρισης των παροιμιών, ο Μερακλής επιχειρηματολογεί εστιάζοντας στην εικόνα και τη μεταφορά, - βασικές προϋποθέσεις

συγκρότησης του παροιμιακού λόγου - τα οποία επεξεργάζεται διεξοδικότερα με γλωσσολογικούς όρους, σημειώνοντας επίσης, ότι δεν πρέπει να παραιτηθούμε από το εγχείρημα της διάκρισης ανάμεσα στα συναφή είδη ανεξάρτητα από τις δυσκολίες που αυτό προϋποθέτει⁶.

Με αναφορά στην ελληνική βιβλιογραφία, η ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για τη μελέτη της παροιμίας προσμετρά περισσότερο από έναν αιώνα. Μνημειώδες και θεμελιώδες θεωρείται το έργο του Ν. Πολίτη (1899), το οποίο συμπληρώνεται και συστηματοποιείται από μεταγενέστερες μελέτες, με κύριο εκφραστή τον Λουκάτο⁷. Η καθεμιά από αυτές τις μελέτες δίνει έμφαση σε διαφορετική πλευρά του αντικειμένου, το οποίο χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερο είδος του λαϊκού προφορικού λόγου.

Από τις σχετικές με την παροιμία μελέτες, πρώτος ο Δ. Λουκάτος επισήμανε τη σημαντικότητα των παροιμιών που αναφέρονται στο χορό, τονίζοντας τη σημασία τους- εξαιτίας της υπεροχής τους ως προς τη συχνότητα εμφάνισής τους στο σύνολο των ελληνικών παροιμιών - καθώς και ως πηγές ανίχνευσης του τρόπου ζωής και σκέψης των φορέων του λαϊκού πολιτισμού⁸. Το έναυσμα γι' αυτήν την εργασία προέκυψε από τη συμμετοχή σε μια ημερίδα που διοργάνωσε η Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία το χειμώνα του 2008, και ενίσχυσε τον ήδη υπάρχοντα προβληματισμό που είχε αναπτυχθεί από τη σχετική πρόταση του Λουκάτου⁹.

Η εργασία αυτή αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου προγράμματος που αφορά στην αναζήτηση της σημασίας του χορού για τους φορείς του λαϊκού πολιτισμού, μέσα από τον κυριολεκτικό και υπονοούμενο λόγο των παροιμιών. Σκοπός αυτής της μελέτης είναι η παρουσίαση μιας πρώτης ταξινομικής εκδοχής των ποικίλων παροιμιών που αναφέρονται στο χορό. Αν και η αποσπασματική αναφορά, ελλείπει συμφραζομένων (πότε λέγεται μια παροιμία, από ποιόν, σε ποια συγκεκριμένη κατάσταση κ.λ.π.), δε βοηθά για μια διεξοδική ανάλυση, σ' αυτή τη φάση θεωρούμε αναγκαία τη διάκριση του συλλεγμένου υλικού σε κατηγορίες, με αναφορά σε προτάσεις προγενέστερων μελετητών¹⁰. Κι' αυτό, επειδή εκτός από την επιβολή μιας τάξης στο ποικίλο υλικό, μια μορφικά προσανατολισμένη εκδοχή μπορεί σε μια πρώτη ταξινομική φάση να δώσει ενδείξεις για τη σημαντικότητα του χορού ως προς τις ισχύουσες κοινωνικές σχέσεις και αντιλήψεις των φορέων του λαϊκού πολιτισμού.

Μια τέτοια προσέγγιση δεν παραμένει μόνο στα μορφικά αντικειμενικά κριτήρια αλλά εισάγει με λανθάνοντα τρόπο βιωματικές προσλαμβάνουσες, από την πλευρά των μελετητών, εφόσον λίγο πολύ όλοι μας είμαστε δέκτες, αλλά και πομποί ακόμα και σήμερα του παροιμιακού λόγου. Ο Αλεξιάδης, έχει να παρουσιάσει σημαντικά δείγματα χρήσης του παροιμιακού λόγου σήμερα από Έλληνες πολιτικούς¹¹. Η οικονομία του μέσου μέσα από την αποκρυστάλλωσή του στο διάβα του χρόνου - και εδώ κατά την άποψή μας έγκειται η δύναμη του παροιμιακού λόγου - δίνει τη δυνατότητα αυτονόμησης και χρήσης του σε ποικίλα περιβάλλοντα και για διαφορετικούς σκοπούς. Είναι ενδεικτικό ένα σύγχρονο παράδειγμα χρήσης της παροιμίας «*Χόρευε κυρά Σουσου κι' έχε κι' έννοια του σπιτιού*». Στο πλαίσιο μιας φιλικής συνάντησης και με αναφορά στη σύγχρονη πολιτική επικαιρότητα, κάποιος φιλικά προσκείμενος στην κυβέρνηση σχολίασε τη συμπεριφορά ενός από τους λεγόμενους αντάρτες του κυβερνητικού σχήματος, χρησιμοποιώντας την παραπάνω παροιμία για να δηλώσει τη δική του εκτίμηση σχετικά με τη στάση του υφυπουργού. Έτσι, αν και η κυριολεκτική εκδοχή παραπέμπει στο πρέπει της γυναικειάς παρουσίας, η εκφορά της στο παραπάνω συμβάν αναδεικνύει τη δυσκολία που παρουσιάζει μια γενικευμένη κατηγοριοποίηση του παροιμιακού λόγου.

Κάθε μορφή αφηγηματικού επεισοδίου, όπως αναφέρει ο Hymes, προκαλεί τη γένεση της κοινότητας καθώς αναφέρεται στην κοινότητα ή την παράγει ενδεικτικά¹². Ο παροιμιακός λόγος ως ενδείκτης «*πυκνής πληροφοριακής τάξης*» απαθανατίζει παγιωμένες αντιλήψεις και τρόπους ζωής και σκέψης και βοηθά να ανακαλύψουμε και να κατανοήσουμε τις σχέσεις ως προς τα φύλα, τις οικογενειακές σχέσεις, τις κοινωνικές σχέσεις και συμπεριφορές και γενικότερα το πολιτισμικό υπόβαθρο ενός λαού. Οι απλοί άνθρωποι εμπιστεύονται με μεγάλη ευκολία την αποδεικτική δύναμη των παροιμιών και τη θεωρούν επαρκή, για να συγκροτούν επιχειρήματα πειστικά. Οι παροιμίες, όπως και άλλα αφηγηματικά είδη του προφορικού λόγου, δρουν ως μηχανισμοί κοινωνικής κριτικής, συνθέτοντας την προβληματική της ευρύτερης πραγματικότητας σε μικρογραφία

Το δείγμα που θα επεξεργαστούμε προέρχεται από αρχειακή έρευνα συμπληρωμένη και με υλικό από σποραδικές επιτόπιες έρευνες. Από το σύνολο του νέου υλικού, ένας ικανοποιητικός αριθμός παροιμιών εμπλουτίζει τα αρχειακά δεδομένα, ενώ όσες καταγράφηκαν και προστέθηκαν συμπληρώνοντας τις ήδη υπάρχουσες, μπορούν να χρησιμεύσουν για μεταγενέστερες εργασίες αντίστοιχα με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Παροιμιακός λόγος και χορός

Οι παροιμίες είναι το είδος της προφορικής λογοτεχνίας που έχει εξεταστεί κυρίως ως ποιητικό είδος είτε σε συλλεκτικό είτε σε ερμηνευτικό επίπεδο. Είναι σύντομες προτάσεις ή φράσεις, σε αντίθεση με τα περισσότερα είδη του «έντεχνου» προφορικού λόγου (τραγούδια, παραμύθια, διηγήσεις κ.λ.π.) και χρησιμοποιούνται ελεύθερα στον καθημερινό λόγο. Είναι «σοφά κληρονομήματα αιώνων», που παραδίδονται από τη μια γενιά στην άλλη, που διδάσκουν και διαπαιδαγωγούν μέσα από έτοιμους τύπους αλληγορίας και παρομοίωσης και χρησιμοποιούνται για να στηρίζουν ή να τεκμηριώνουν τον λαϊκό λόγο¹³. Ο Λουκάτος, ορίζει την παροιμία ως: «τον μικρό έμμετρο ή πεζό λόγο, που διατυπώνει παραστατικά και συχνότατα αλληγορικά μια σοφή γνώμη, μια διαπίστωση, μια συμβουλή, και που επαναλαμβάνεται στον καθημερινό λόγο, σαν επιχείρημα ή παράδειγμα». Θεωρεί τη φύση και τη ζωή, τον άνθρωπο και τις κοινωνικές του σχέσεις ως χώρο έμπνευσης των παροιμιών, και με αναφορά στην καταγωγική τους ρίζα εκτιμά ότι προέρχονται από αρχαία ρητά, από τους μύθους του Αισώπου ή του λαού, εκκλησιαστικά κείμενα, ή απορρέουν από ιστορικά επεισόδια ή επαφές με άλλους λαούς. Αναφερόμενος στην προέλευση της ελληνικής παροιμίας δεν αποφεύγει τις αρχαιοελληνικές αναγωγές, όμως παράλληλα επισημαίνει τις επιρροές ή επιδράσεις από όμορους λαούς¹⁴ και τη δυναμικότητά της στο πέρασμα του χρόνου.

Ως οδηγοί «τίμιας ζωής και δοκιμασμένης πείρας», σύμφωνα με τον Κυριακίδη¹⁵, είναι μια μορφή άτυπης αγωγής με οικεία θέματα από την ίδια τη ζωή του λαού που παιδαγωγούν επί αιώνες στο σωστό, στο ηθικό και στο πρακτικό. Προσφέρουν, έτσι, ένα ανεκτίμητο παιδαγωγικό υλικό, ώστε τα μέλη της παραδοσιακής κοινωνίας να μπορούν να μούνται καλύτερα στους κανόνες του «κοινωνικού παιγνιδιού». Στο πλαίσιο μιας οπτικής ως προς τη λειτουργικότητα, οι παροιμίες αποτελούν μια συνιστώσα στη διατήρηση της συνοχής και την αναπαραγωγή της τοπικής κοινωνίας σ' ένα ευρύτερο φυσικό πλαίσιο, και είναι ένας μηχανισμός μετάδοσης αξιών¹⁶.

Την πολύτιμη αυτή σημασία της παροιμίας στο λόγο των ανθρώπων και γενικότερα των εθνών, καθώς και τις πολύπλευρες αρετές των κειμένων της, έχουν εκτιμήσει οι συγγραφείς και οι παροιμιολόγοι όλων των εποχών. Από τους ελληνιστικούς χρόνους της πρώτης φιλολογικής γραμματείας άρχισαν να συγκεντρώνουν τα αρχαία ρητά και τις παροιμίες σε «Συλλογές» ή «Συναγωγές» και γνώμες που είχαν διδακτικούς σκοπούς¹⁷.

Το είδος αυτό της λαϊκής λογοτεχνίας συνδέεται περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο, με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον ενός λαού, γιατί έχει την ιδιότητα να διερευνά και να επεξηγεί τα φυσικά και πολιτισμικά φαινόμενα, επισημαίνοντας και ορίζοντας τις σχέσεις των πραγμάτων έτσι όπως τις αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι φορείς ενός πολιτισμού¹⁸. Έτσι ανεπαίσθητα από αιώνες έχει διαμορφωθεί μια λαϊκή σοφία ή καλύτερα αποθέματα σοφίας με μεγάλο εύρος θεματικής. Ο Αριστοτέλης ονομάζει τις παροιμίες «*παλαιάς φιλοσοφίας εγκαταλείμματα*», και μας οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι είναι ίσως το μοναδικό είδος του λαϊκού πολιτισμού που αφορμάται από την καθημερινή πραγματικότητα και επιχειρεί να την αποτιμήσει με αφηρημένες έννοιες¹⁹. Ο Αριστοτέλης χαρακτηρίζει τις παροιμίες ως μεταφορές (Ρητ. Γ 11, 1413 a17) και «όπως είναι γνωστό», σχολιάζει ο Κύρκος, «οι μεταφορές είναι δείγμα ευφυΐας και φιλοσοφικής διάθεσης του ανθρώπου»²⁰.

Η αποτίμηση ωστόσο της πραγματικότητας με την κυριολεκτική, αρκετές φορές και αλληγορική χρήση του χορού, είναι ένα ενδιαφέρον κομμάτι του παροιμιακού λόγου και του λαϊκού χορού ειδικότερα. Για να αποφευχθούν ενδεχόμενες παρανοήσεις μιας και η παροιμία, για να είναι παροιμία, χρειάζεται τη μεταφορά, φέρνουμε το παράδειγμα της παροιμίας «*κατά πως σου παίζονε τη λύρα χόρευε*». Αυτός είναι ένας κανόνας για τη συμμετοχή στο χορό. Ο παραδοσιακός χορευτής πρέπει να έχει 'σωστά πατήματα' για να έχει σημασία ο χορός του. Έχουμε αρκετά παραδείγματα δημιουργίας νέων χορευτικών μορφών, που προέκυψαν από τη διαλεκτική σχέση μουσικού χορευτή, προκειμένου να ταιριάζει ο τρόπος του χορευτή με τη μουσική συνοδεία²¹. Όμως, η κυριολεκτική αυτή σημασία χρησιμοποιούμενη σε άλλο πλαίσιο ταιριάζει ομοιότητες εκεί που δεν υπάρχουν, όπως όταν χρησιμοποιείται παραινετικά για την προσαρμογή σε συγκεκριμένες καταστάσεις.

Είναι γνωστό, ότι σε κοινωνίες όπου ο άνθρωπος αναζητά και επινοεί τρόπους με τους οποίους θα αντιμετωπίσει το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, οι γνώσεις αποκτώνται και μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, κυρίως μέσω της προφορικής επικοινωνίας. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας διαδικασίας, τα είδη της λαϊκής 'τέχνης' παροιμίες, αινίγματα, τραγούδια, χοροί κλπ., λειτουργούν ως εξαιρετικά αποτελεσματικοί φορείς γνώσεων. Καθώς αποκρυσταλλώνουν με ενάργεια δοκιμασμένη πείρα στο πλαίσιο της λεγόμενης 'μεγάλης διάρκειας', το κύρος τους δεν αμφισβητείται από κανέναν, γιατί διαμορφώνονται μέσα από κοινές συμβάσεις που προκρίνονται από τους ίδιους τους φορείς της παράδοσης²². Σ' αυτούς τους

τύπους κοινωνίας, η όποια ομιλία, λεκτική ή μη λεκτική, ξεκινώντας από το φυσικό, το ορατό και το δεδομένο, μετασχηματίζεται σε σύμβολα και μέσα από αυτό το συμπυκνωμένο εικονιστικό και αλληγορικό σύστημα, ο παραδοσιακός άνθρωπος διαχειρίζεται τη σχέση του με τη φύση και τη ζωή.

Στο γεγονός ότι ο χορός είναι άμεσα συνδεδεμένος με την καθημερινότητα εκκινώντας από μια υλική παράσταση αρκετά οικεία, όπως είναι η χορευτική πρακτική, ίσως να οφείλεται και η συχνή χρήση του στον παροιμιακό λόγο. Ή, κατά μια άλλη υπόθεση, η χρήση του στην παροιμία να συνιστά έναν ακόμα ενδεικτικό τρόπο που να μας υπενθυμίζει την αρχέγονη σύνδεση χορού και ποίησης - καθότι η παροιμία συνιστά έμμετρο ποιητικό λόγο - μιας σύνδεσης που διασπάστηκε στο πλαίσιο της ανάδυσης του σύγχρονου χορού.

Μια πρόταση ταξινόμησης των παροιμιών που αναφέρονται στο χορό

Μια πρώτη γενική ταξινόμηση των παροιμιών έγινε από τον Νικόλαο Πολίτη το 1899. Ο Πολίτης χρησιμοποίησε το λημματοθετικό σύστημα το οποίο αργότερα ακολούθησαν και άλλοι συλλογείς. Αργότερα χρησιμοποιήθηκε το ειδολογικό και εννοιολογικό σύστημα. Το ειδολογικό σύστημα αφορά την αναζήτηση και τη μελέτη των παροιμιών από εθνολογικής πλευράς. Αναφέρεται στην εξωτερική μορφή της παροιμίας, και περιλαμβάνει κύκλους και θέματα του υλικού και φυσικού βίου, καθώς και των πρακτικών εκδηλώσεων της ζωής. Το εννοιολογικό σύστημα στηρίζεται κυρίως στο εσωτερικό νόημα της παροιμίας, την ηθική ή αλληγορική έννοια, που δεν λείπει ούτε από τις παροιμιώδεις φράσεις. Μια πρώτη ενδεικτική εννοιολογική προσπέλαση των παροιμιών που αναφέρονται στο χορό πραγματοποιήθηκε από τον Δουλαβέρα²³.

Χρησιμοποιώντας ως βάση το λήμμα *χορό*, κατατάξαμε το υλικό σε υποενότητες σύμφωνα με το ειδολογικό και εννοιολογικό σύστημα. Το υλικό αυτό αφορά στις παροιμίες που έχουν σχέση με την προσωπική ζωή του ατόμου, τον οικογενειακό, κοινωνικό, αγροτικό και ποιμενικό βίο, καθώς και στις παροιμίες που αφορούν στο Θρησκευτικό βίο²⁴. Επεκτείνοντας την ταξινόμηση δημιουργήσαμε υποενότητες σε συνδυασμό με τις ετερομορφίες τους κατά γεωγραφικές περιοχές.

Συνολικά καταγράψαμε 160 παροιμίες. Από αυτές η παροιμία «*Χόρευε Μαριώ και Ρείνη, κι έχε κι έννοια το καλύβι*» (Αρ. 1098 σ. 342. Ι. Κακριδής Κορινθία 1924)

αναφέρεται σε 45 διαφορετικά χειρόγραφα με παλαιότερη αναφορά το 1910 και συμπληρώθηκε με εκδοχές από πέντε διαφορετικούς πληροφορητές. Σε πανελλήνιο επίπεδο συναντάται και η παροιμία «Μοναχό σου χόρευε κι όσο θέλεις πήδα» όπως και «θα σε χορέψω στο ταψί», ή «όπως που παίζουν θα χορέψεις».

Από το σύνολο των παροιμιών οι 135 χαρακτηρίζονται ως παροιμίες και οι 25 ως παροιμιακές εκφράσεις.

Αρκετές από τις παροιμίες που αφορούν στην κατηγοριοποίηση αυτή επικαλύπτονται. Όπως όμως διαφαίνεται από την αδρομερή αυτή ταξινόμηση, ο πλούτος των εικόνων και μεταφορών που ξεπηδά από την έμφαση σε συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες, όπως αυτή που εμπνέεται από το γυναικείο φύλο, παραπέμπει σε αντίστοιχο προβληματισμό σχετικά με τις σχέσεις των φύλων και τη γενικότερη στάση απέναντι στη χορευτική πρακτική. Από την άλλη πλευρά, αν και το αλληγορικό νόημα της παροιμίας είναι ενδεικτικό της κοσμοαντίληψης των φορέων της, η κυριολεξία είναι ενδεικτική για την ανάδειξη των ισχυρότων κανόνων, με αναφορά σ' αυτήν καθεαυτήν τη χορευτική πράξη: «Στον τόπο Ζηκούλενα το χορό».

Βιβλιογραφικές σημειώσεις

¹ Για τη χρήση της έννοιας στον παροιμιακό λόγο βλ. Abrahams στο Βασιλική Χρυσανθοπούλου: «Οι θεωρητικές κατευθύνσεις στο παροιμιολογικό έργο του Δ.Σ. Λουκάτου και η ανθρωπολογική προσέγγιση των παροιμιών. Ο Δημήτριος Λουκάτος και η Ελληνική Λαογραφία», στα *Πρακτικά επιστημονικής Ημερίδας*, Απριλίου 2004. Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. (υπό δημοσίευση)

² Μερακλής Μιχάλης, *Παροιμίες Ελληνικές και των άλλων Βαλκανικών λαών.*, εκδ. Οδυσσεας, Αθήνα 1985, σελ. 10

³ Κατά τον Μερακλή, οι αφηρημένες έννοιες υπάρχουν στη σκέψη των απλών ανθρώπων, αλλά δεν έχουν εθισθεί να τις διατυπώνουν γενικά βλ. Μερακλή Μιχάλη: *Παροιμίες Ελληνικές*, καθώς και τη σχετική επιχειρηματολογία για τη θέση αυτή του Μερακλή από τον Βασίλη Κύρκο: «Το φιλοσοφικό υπόβαθρο των παροιμιών. Αναφορά στις παροιμίες της Καρπάθου», στο «*Κάρπαθος και Λαογραφία, Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Καρπαθιακής Λαογραφίας*», εκδ. Επαρχείου Καρπάθου, 1998-2001. σελ. 144

⁴ Στον Αριστείδη Ν. Δουλαβέρα: «Συγκρότηση και Λειτουργία της παραδοσιακής οικογένειας μέσα από τις παροιμίες του λαού μας», στο *Φιλολογική* 72 (2000), σελ.48-57

⁵ Χρυσανθοπούλου: ό.π.

⁶ Στο Μερακλή Μιχάλη: *Παροιμίες Ελληνικές*, σελ. 9

⁷ Λουκάτος Δημήτριος: *Νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι*, εκδ. Ερμής, Αθήνα 1972. σ.σ. ιδ΄-ιζ΄

⁸ Λουκάτος Δ: «Ο χορός στη Λαογραφία μας», στο *Νέα Εστία* 67 (1960)

⁹ Για μια παρουσίαση του έργου του Λουκάτου σχετικά με τις θέσεις του για το χορό και την επισήμανσή του για τη χρήση των παροιμιών βλ. Ζωγράφου Μαγδαληνή: «Ο Δ. Λουκάτος και η «λαο-ανθρωπολογική» μελέτη του χορού στην Ελλάδα», στο *Ο Δημήτριος Λουκάτος και η Ελληνική Λαογραφία, Πρακτικά επιστημονικής Ημερίδας*, Απρίλιος 2004, Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η πρόταση του Λουκάτου επηρέασε ορισμένους μελετητές του παραδοσιακού χορού που εισήγαγαν την παροιμία στα σχολικά εγχειρίδια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ως έναν επίσης τρόπο ενεργούς μύησης των σημερινών μαθητών στην παραδοσιακή χορευτική πρακτική και γενικότερα στον παραδοσιακό πολιτισμό.

¹⁰ Ενδεικτικά βλ. Κυριακίδης Στύλπων: «Μνημεία του λόγου», *Ελληνική Λαογραφία*, Μέρος Α', Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου αριθ. 8 Αθήνα 1965, 332-352. Λουκάτος Σ. Δημήτριος: *Εισαγωγή στην ελληνική Λαογραφία*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1978. Μερakλής Μιχάλης: *Παροιμίες Ελληνικές και των άλλων Βαλκανικών λαών. Συγκριτική μελέτη*. Αθήνα 1985 και Χρυσανθοπούλου Βασιλική: *Οι θεωρητικές κατευθύνσεις*, ό.π.

¹¹ Αλεξιάδης Μηνάς: «Παροιμιακός και γνωμικός λόγος Ελλήνων Πολιτικών: Δείγματα από τον Αθηναϊκό τύπο». Επιστημονική Ημερίδα Λαογραφικού περιεχομένου. *Αιτωλική Επιστημονική Εταιρεία*, Μεσολόγγι 2008, σελ. 29-50.

¹² Hymes Dell: «Ways of Speaking», στο *Explorations in the Ethnography of Speaking*. R. Bauman and J. Sherzer (eds), Cambridge University Press, σελ. 433-51.

¹³ βλ. Λουκάτος Δημήτριος: *Εισαγωγή*., σελ. 122-129.

¹⁴ Βλ τη μεταγενέστερη συγκριτική μελέτη του Μερakλή Μιχάλη: *Παροιμίες Ελληνικές*.

¹⁵ Μερakλής Μιχάλης: *Παροιμίες Ελληνικές*. σελ. 9.

¹⁶ Πρβλ το είδος εκείνο της λαϊκής λογοτεχνίας που αναφέρεται στο τραγούδι και αφορά στην προφορική διαδικασία μετάδοσης της γνώσης. Νιτσιάκος Βασίλης: *Η εθιμική και κοινωνική λειτουργία των δημοτικών τραγουδιών του γάμου, Λαογραφικά Ετερόκλητα*, εκδ. Οδυσσεύς, Αθήνα 1997, σελ. 131-142.

¹⁷ Βλ. στον Αριστείδη Δουλαβέρα: *Η παροιμιολογική και παροιμιογραφική εργογραφία του Δ. Λουκάτου*, εκδ. Πορεία, Αθήνα 1994.

¹⁸ Κυριακίδης Στύλπων, *Μνημεία του λόγου*, σ.σ. 335

¹⁹ Ο ορισμός των παροιμιών από τον Αριστοτέλη (Αποσπ., Περί Φίλων. 8 R) έδωσε αφορμή σε πολλούς μεταγενέστερους να προσέξουν αυτό το είδος της λαϊκής σοφίας (από τον μαθητή του Ισοκράτη τον Κηφισόδωρο ως τον Μέγα Βασίλειο, τον Ησύχιο, τη Σούδα και τον Κοραή). Βλ. σχετικά Αραβαντινός Παναγιώτης: *Παροιμιαστήριον ή Συλλογή Παροιμιών εν χρήσει ουσών παρά τοις Ηπειρώταις, Ιωάννινα 1860*, προλ., σελ. ε'. Αλλά, βέβαια, και όλοι σχεδόν οι μελετητές των (Ελληνικών και ξένων)παροιμιών αναφέρονται στον αριστοτελικό ορισμό, διότι θεμελιώνει κυρίως το φιλοσοφικό χαρακτήρα των παροιμιών και ερμηνεύει την εσωτερική δύναμη(συντομία και δεξιότητα), χάρη στην οποία άντεξαν στη φθορά του χρόνου Βλ. Κύρκος Βασίλης: *Το φιλοσοφικό υπόβαθρο* σ.145.

²⁰ Κύρκος Βασίλης: *Το φιλοσοφικό υπόβαθρο*, σελ. 143

²¹ βλ. ενδεικτικά το παράδειγμα του ποντιακού χορού Μοσκόφ, στο Ζωγράφου Μαγδαληνή: *Λαογραφική- Ανθρωπολογική προσέγγιση του Σέρα- χορού των Ποντίων*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ιωάννινα 1989, σελ. 46.

²² βλ. ενδεικτικά, Ζωγράφου Μαγδαληνή, *Ο χορός στην ελληνική λαϊκή παράδοση* (ειδικότερα κεφ 2), εκδ. Art Work, Αθήνα 2001.

²³ Δουλαβέρας Αριστείδης: «Ο χορός στον παροιμιακό λόγο του λαού μας», στο *Δελτίο Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών, τεύχος 41*, (Ιανουάριος – Ιούνιος), Κιάτο 2007.

²⁴ Με τους τρόπους κατάταξης των παροιμιών ο Λουκάτος έχει ασχοληθεί σε ειδική μελέτη του όπου δίνει πληρέστερη απάντηση στο πρόβλημα. Βλ. Λουκάτος Δημήτρης: «Συστήματα κατάταξης των παροιμιών», στην *Επετηρίδα Λαογραφικού Αρχείου 6*, Αθήνα (1950-51) σ.245-296

Παράρτημα

Κατηγοριοποίηση παροιμιών

1. Παροιμίες

1α. Παροιμίες που εμπνέονται από την κοινωνική ζωή και αφορούν στο ανδρικό και γυναικείο φύλο, την ηλικία και την ιδιότητα.

1. «Χόρευε Μαριώ και Ρείνη, κι έχε κι έννοια το καλύβι»
(*Αρ. 1098 σ. 342. Ι. Κακριδή Κορινθία 1924*)
2. «Χόρευε, κυρά Μαρού, κι έχε την έγνοια του σπιτιού.»
(*Διαλεχτής Ζευγώλη- Γλέζου. Απείρανθος Νάζου. Αθήνα 1963, σελ. 336*)
3. «Χόρευε, μωρή Σουσού τα κουρέλια οπίσω σου»
(*Διαλεχτής Ζευγώλη- Γλέζου. Απείρανθος Νάζου. Αθήνα 1963, σελ. 336*)
4. «Η γκαστρομένη χόρευε και η γριά σφιγκότανε»
Ξεν. Αναγνωστοπούλου, Λαογραφικά Ρούμελης, Αθήνα 1955 σ. 69
5. «Κακά χορεύεις παπαδιά, και φαίνονται τα' ατζιάσου.»
Ειρήνη Παπαδάκη: Λόγια του κακού λαού. Αθήνα 1938 σ. 227
6. «Να χορέψει θέλει η κόρη, και παπούτσια δεν εφόρει
Να της δώσω τα δικά μου να χορέψει η περδικά μου.»
Αριθ. 330,1013, 883, 369,90. Νετσορίδης Αθήνα.
7. «Η Θουδουρού χορεύει ή του Γρίβα ζύστριζα»
Λ.Α. 1570 σελ. 382 Μ. Οικονόμου Νιγάδες 1939.
8. «Χόρευε Μαριά και λύου (λυγιέσαι) κι έχε κι έννοια του σπιτιού»
*Λ.Α. αριθ. 2892, σελ. 572, Άννης Ιωάν. Παπαμιχαήλ.
Μανδράκι, Νισύρου Δωδεκάνησα 1964.*
9. «Χόρευε μωρή μαϊμού, κι έχει κι έννοια του σπιτιού.»
Λ.Α 1387, 60, 481 Συλ. Αδαμαντίου, Τηνιακά παραμύθια.
10. «Σήκω, Μάρω, χόρευε και γω στα νύχια στέκομαι»
Ελπίδα Σταμούλη-Σαραντή Από την Αν. Θράκη Α'. 1956 σελ. 348.
11. «Άσχημα χορεύει η παπαδιά»
Ελπίδα Σταμούλη-Σαραντή Από την Αν. Θράκη Α'. 1956 σελ. 348.
12. «Κακά χορεύεις κοπελλιά και φαίνονται τ' ατζιά σου.»
*Α. Κριάρη: Πλήρης συλλογή Κρητικών δημοδών ασμάτων
Εκδ. Β. Εν Αθήναις 1920-21 σελ. 401.*
13. «Χόρευε τσυρά Μαρού, τα' έχει τα' έγνοια του σπιδιού.»
Μ. Μιχαηλίδου, Νονάρου Λαογραφικά Κάσου.Ιστορία Κάσου 1935
14. «Χορό, χορό Σταμένα. Φωτίτσα Γιαννακάκι.(μ).»
Αυδώμιον Θράκης, Ευστρ. Ζήσης. Θρακικά Η' σελ. 410-, 1937.
15. «Τι τραγούδι λέει η Μάρω; Όλο του χορού το πάει.»
883 σελ. 638 Τ. 277. Λακωνία Νετσορίδης.
16. «Έβγα νύφ' απ' του χορού, κι έμπα στο χερόμυλο.»
17. «Αγάπαγε η Μάρω το χορό, πήρε κι άντρα χορευτή.»
18. «Της γυναίκας ο καϊμός: Λούτσα, βούρτσα και χορός.»
19. «Η Μάρω σέρνει το χορό κι η σκύλα τρώει τ' αλεύρι.»
20. «Στον τόπο Ζηκούλενα το χορό.»*Χαρ. Ρέμπελη, Κονιτσιώτικα, 1953..*
21. «Να χορός θειά Στάθαινα.»*Λ.Α. αρ. 2194, Δ. Λουκάτος Ιθάκη 1956.*
22. «Εύγα νύφ' απ' το χορό, κι έμπα στο χερόμυλο.

- Λ.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 615, Χ. Κύριλλος Πάτραι Αχαΐα.*
23. «Η κουρελού(κακοντυμένη) κι όποια κρατεί παιδί(μικρομάνα) στον χορό μην εμπεί.» *Λ.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 555, Χ. Κύριλλος Πάτραι Αχαΐα.*
 24. «Η Θανατούλα στο χορό κι ο λύκος στη γαιδάρα.»
Λ.Α. 1357 Δ'. σελ. 138 Ε. Ιωαννίδης, Αμοργός 1876.
 25. «Αχ! Κυρά Μαργιόλου, ου άντρας πέθανι.Αχ! Σαν πέθανι κι τι
Κι ου χουρός καλά κρατεί, κι η λαμπάδα' ς στου καρφί»
Ορέστη Δ. Σχινά, Παροιμίες Σερρών Λαογραφία Γ' σελ. 225, 1911.
 26. «Χόρευε κυρά Σουσού, κοίτα κι από πίσω σου, τι κουρέλια κρέμονται
τι χαρές που γίνονται.» (*Νάξου*).
 27. «Να χορέψει τούτη η κόρη που παπούτσια δεν εφόρει,
να της δώσω τα δικά μου, να χορέψει η περδικά μου». (*Νάξου*).
 28. «Κατά τον καιρό σέρνει η Μάρω το χορό.» (*Πιερίας*).
 29. «Όσα θυμάται η γρα το τρίμερο μαύρο χορό σου κάνει.» (*Πιερίας*).
 30. «Όπου γάμος κι χαρά κι Βασίλω πρώτη.»
 31. «Αγάπαγε η Μάρω το χορό βρήκε και άντρα χορευτή.»
 32. «Μαρία τον χορόν αγαπώσα περιέτυχεν ανδρί ορχηστή.
 33. «Χόρευε Αδάμ, γύριζε και τη σούβλα»
Λ.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 742 Χ. Κορύλλος Πάτρα.
 34. «Χόρευε Αδάμ, και χαίρε συν τη Εύα»
Λ.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 742 Χ. Κορύλλος Πάτρα.
 35. «Κοντά στους άλλους κι ο κουτσοθοδωρής χορεύει.»
Λ.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 742 Χ. Κορύλλος Πάτρα.
 36. «Και χορεύει ο γιός μου ο Γιάννης, και χορεύει κι ο ντρουβάς μου, κι
έχει μέσα δυό σκορπίνες κι χορεύουνε κι εκείνες.» (*Σίφνος*).
 37. «Θέλησ' ο γύφτος να χορέψει και σπάσαν τα νταούλια.»
Λ.Α. αρ. 2128, Γ.Γ. αρ. 39. Ελένη Μαλαβάκη, Τρίκαλα 1954.
 38. «Ησαΐα χόρευε κι όσο θέλεις πήδα.» 883 *Λακωνία Νεστορίδης 179.*
 39. «Χόρευε μαστορικά, τα' άς σε λένε ατσαμή»
675- 485 Μεγίστη Διαμαντούρας.
 40. «Δε χορεύεις μπαρμπα Γιάννη; Μέσα κόβει το δρεπάνι»
Αριθ. 330, 443, 314 Νεστορίδης.
 41. «Στα δέκα τα δάκτυλα να τον έχεις να τον εχορεύεις δεν το
καταλαβαίνει» 1459 *σελ. 361 Δ. Ζευγωλή Απήρανθος Νάξου 1928.*
 42. «Στα πέντε μου δαχτύλια μου σε χορεύω»
1459 σελ. 260 Δ. Ζευγωλή Απείρανθος Νάξου 1928.
 43. «Χόρευγε γαμπρέ τα παπούτσια ειν' δικάμ' .»
Αρχείο Θρ. Θ. Τόμος Ε σελ. 228 Σκοπός Πετρόπουλος.
 44. «Δεν χορεύεις μπαρμπα-Γιάννη; Μέσα κόβει το δρεπάνι.»
883 σελ. 133, 163 Λακωνίας Νεστορίδης.
 45. «Δυό μουρλοί και τρεις παρμένοι εχορεύαν οι καϋμένοι.»
482-841 Τ. Κονδυλούρος, Γορτυνία.
 46. «Σβάρνα Λιάκο το χορό.» *Αρ. 51, σελ. 35, 462. Ήπειρος.*
 47. «Οδεν εχλιού κι εχόρευες τον πρωτοούλη μήνα
αμέ και τώρα χόρευγε να σου περνά η πείνα»
(Διαλεχτής Ζευγώλη- Γλέζου. Απείρανθος Νάξου. Αθήνα. 1963, σελ. 336)
 48. «Σα δου σου παίζουνα να χορεύεις»
(Διαλεχτής Ζευγώλη- Γλέζου. Απείρανθος Νάξου. Αθήνα 1963, σελ. 336)
 49. «Άμα μπεις στο χορό θα χορέψεις» *ΚΕΕΛ. Αρ. 3023 σ. 337, αριθ. 1000*

- Δημητρίου Παππά, Μέγα Περιστέριον Ιωαννίνων 1965.*
50. «Ὄσπου να μπεις στο χορό, θα χορέψεις» *ΚΕΕΛ αρ.3023 σ. 337 αρ. 1000 Δημητρίου Παππά Μέγα Περιστέριον Ιωάννινα 1965.*
51. «Ὅπως σου παίζουνε τη λύρα θα χορεύεις» (*Α.Α. αρ. 2802 σελ. 52 Ειρήνης Κυδωνιάκη- Μαστοράκη Βαϊνιά Ιεράπετρας Κρήτης 1964.*)
52. «Ὅποιος του τραγουδούν καλά χορεύει.»
Α.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 742 Χ. Κορύλλος Πάτρα.
53. «Τον έκαμε και χόρεψε στ' αρφανό νύχ»
Α.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 742 Χ. Κορύλλος Πάτρα.
54. «Ἡ χόρεψε καλά ή άφησ' το χορό»
Α.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 742 Χ. Κορύλλος Πάτρα.
55. «Δε χορεύει πάντα πρώτος όποιος πληρώνει τα ταβούλια.»
Α.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 742 Χ. Κορύλλος Πάτρα.
56. «Χόρευε γερή καρδιά του Μπαζούκα τη χαρά»
Α.Α 1569 τ. Γ σελ. 37, 345 Χ. Ρουμπέλης Κόνιτσα 1929.
57. «Χόρευε γειτόνισσα και γω στα νύχια στέκω»
Α.Α. αρ. 2276 σελ. 256. Δ. Λουκάτος Μεγανήσι Λευκάδας (Βαθύ) 1958.
58. «Μη χορεύεις φούρια-φούρια κι ο χορός δεν είναι αγγούρια»
Α. Αν. πρ. 2743 σελ. 304 Κωνσταντίνος Ιωαννίδης, Κωνστανά Θεσπρωτίας Ηπείρου 1963.
59. «κόμα απόψε θα χορέψω και πε θα τον απουκρέψω.»
(Αρ. 45. σελ. 32 Α. Κοντοπάνος, Ἡπειρος, Δολιανά 1915).
60. «Ἴσα- ίσα χόρευε, ίσα –ίσα πήδα.»
Σωζόπολις Θράκης. Κ. Παπαιωαννίδης, Θρακικά Β' 1929. σελ. 165, 64.
61. «Χόρεψ' αράπη· δε μπορώ αφέντημ' .»
Αριθ. 918 Κατζιούλη Χ φ. Τεργ. Σελ. 8, 116.
62. « Μόλλα μου τότε, να χορεύη.»
Αρ. 48. Α. σελ. 22 Κεφαλληνία. Αγ. Θέκλη, Γ. Κοκκίνης 1915.
63. «Με την γκά ἴντα να χορεύεις και να μην καλύτερεύεις.»
Α.Α. αρ, 2394 σελ. 62, 63 Αγγέλου Ν. Δευτεραίου. Άνω Κλειναί Φλωρίνης 1964.
64. «Χωρίς λύραν τσαι βγελλί, πως χορεύουν οι λωλοί.»
Αρ. 675, 57, Μεγίστη Α. Διαμαντάρα.
65. «Δε φτάνει που χορεύει πίσω, θέλει και μπροστά.»
883 σελ. 132,155 Νεστορίδης.
66. «Χόρευε ξερή καρδιά, όσο νάρθουν τα φαγιά.»
Αριθ. 61. σελ. 43, 187 Λιμπόχοβον Σισανίου.
67. «Στο Βρουλλιά βαρούν παιχνίδια και στη Ροζίνα χορεύουν ή τα νταούλια στο Παρόρι και ο χορός στου Μπαρενίκου.»
Φαίδων Κουκουλές Οινουντιακαί παροιμιαί. Σπαρτ. Χρονικά Στ.(1943) αρ. φύλλου 71-72, σελ. 147.
68. «Στο γάμο σου θα χορέψω και μένα πόδι.»
Α.Α. αρ. 2318 σελ. 260 Δημήτρης Μερεμέτης Επαρχία Ερμιονίδος 1956.
69. «Χόρευε ξερή καρδιά, όσο νάρθη η Πασχαλιά»
Α.Α. αρ. 2322 σελ. 351. Κων. Παπαμιχαήλ, Θεσπρωτικόν (Λέχοβον) Πρεβέζης 1960.
70. «Θέλησ' ο γύφτος να χορέψει και σπάσαν τα νταούλια.»
Α.Α. αρ. 2128, Γ.Γ. αρ. 39. Ελένη Μαλαβάκη, Τρίκαλα 1954.

71. «Χορεύει η λάσπη κι η κοπριά, κι η γιδοκακαράτζα.»
(Αριθ. 125 σελ. 269, 4 Γορτυνία Σακελλαρίδης).
72. «Δένει την ζώναν του στον σπάγγον και χορεύγει.»
Α.Α. 1357 Δ. σελ. 14, Ε. Ιωαννίδης Αμοργός 1876.
73. «Στον γιαλό παίζουν την λύρα, και στα Γιαλινά χορεύουν.»
Α.Α. 1357 Δ. σελ. 14, Ε. Ιωαννίδης Αμοργός 1876.
74. «Σα σου πουν καλά χορεύς, αρχινάς κι συγκαθίζεις.»
Λαογραφία 496 Μακεδονία-Καψάλης.
75. «Στα σκοτεινά χορεύγει.» Αριθ. 1357 Α. σελ. 49. Ε. Ιωαννίδης Αμοργός.
76. «Στα νύχια χορεύει» Ελπίδα Σταμούλη-Σαραντή Από την Αν. Θράκη Α΄.
1956 σελ. 348.
77. «Δίχως να βρει λύρα χορεύγει και να βρεί;»
Α. Κριάρη: Πλήρης συλλογή Κρητικών δημοδών ασμάτων
Εκδ. Β. Εν Αθήναις 1920-21 σελ. 391.
78. «Πάμε να χορέψουμε, τραχανά να βρέξουμε
στου Χασάνη την αυλή, πούναι Τούρκοι και Ρωμιοί.»
494-48-Μακεδονία, Ι. Τσινάκαλος.
79. «Και χορεύγω και πηδώ, πως με ξευρ 'αν πεινώ»
421-6-165 Ι.Κυριακή.
80. «Χόρευε μαστορικά, τα' άς σε λένε ατσαμή»
675- 485 Μειγίστη Διαμαντούρας.
81. «Να ξεφουρνίσεις γυναικά, να χορέψουμε»
798 σελ. 710 Γ. Καββαδίας Επτάνησος 1876.
82. «Πιασ' τον πάγγον, χόρευγε»
Αρ. 3357 Α. σελ. 61 Ε. Ιωαννίδης, Αμοργός 1870.
83. «Στα δέκα τα δάκτυλα να τον έχεις να τον εχορεύγεις δεν το
καταλαβαίνει» (επί της αχαριστίας)
1459 σελ. 361 Δ. Ζευγολή Απήρανθος Νάξου 1928.
84. «Στα πέντε μου δαχτύλια μου σε χορεύγω»
1459 σελ. 260 Δ. Ζευγολή Απείρανθος Νάξου 1928.
85. «Χόρευε ως καθώς ξέρεις και ποτέ ως καθώς βλέπεις»
(Α. 1423 φυλ. 48^α Χ.Φ.Κολλυβά).
86. «Εγώ στο νου μου τραγουδώ κι εσύ όξω χόρευε»
Αρ. 1151 σελ. 75 Μ. Λιουδάκι Σινώπης 1938.
87. «Στο Κουσταρόζι κρουν τα' όργανα, στο Δράνοβο χορεύουν»
1103 α σελ. 33 Ι. Μπακάλης, Δαμασκηνιά Κοζάνης, 1937.
88. «Οπού κακά χορεύει, καλά γλεντάει»
Δημ. Λουκάτου. Κεφαλονίτικα γνωμικά Αθήνα 1952 σελ. 121.
89. «Στ' Άγραφα λαλούν τα τύμπανα και στα Πινιανά χορεύουν»
Αριθ. 302 σελ. 1, Άγραφα Ρώλλης.
90. «Στη Βαμβακιού βαρούν νταούλια και στη Ρόζινα χορεύουν.»
91. «Ησαΐα χόρευε και παρθένοι χαίρετε.»
Α.Α. 1570 σελ. 382 Μ. Οικονόμου Νιγάδες 1939.
92. «Κάλλιο στο ξόδι, παρά στον χορόν.»
Αριθ. 1357 Β. σελ. 119 Ε. Ιωαννίδης Αμοργός.
93. «Καθώς βλέπω το χορό, σα καλύτερα είναι δώ.»
Αυδώμιον Θράκης, Ευστρ. Ζήσης. Θρακικά Η' σελ. 323, 220. 1938.
94. «Το ψωμί είναι μεσ' τα' αμπάρι, το τυρί μεσ' το πιθάρι
κι ας ορίση και να φάη, και να πιή, και ο χορός καλά κρατεί.»

- Διαλεχτής Ζευγώλη- Γλέζου. Απείρανθο της Νάξου, Αθήνα 1963.*
95. «Αφ(η)σε τα' αμπελοχώραφα στη γη χάμαι στρωμένα
κι έλα να πάμε στο χορό μα δούνε σεν και μένα.»
*Λ.Α. αρ. 2892 σελ. 573-4 Άννης Παπαμιχαήλ, Μανδράκι Νισύρου
Δωδεκανήσου, 1964.*
96. «Ο χορός που γίνεται τώρα, τώρα φαίνεται.»
Αριθ. 43, σελ. 73 Ι. Τσικοπούλου. Μακεδονία 1910.
97. «Αρβανίτ'κος χορός, κορδωμένες, τούβανος.»*Νικ. Πέρδικα. Σκύρος.
Αθήνα, τομ. Ησελ. 87, 1850. (1943.)*
98. «Γαϊτάνι πάει ο χορός.» *Αιθμ. 682 σελ. 59 Παζοί -Δένδιας.*
99. «Το τσιμπέρι μου ξεσκά, το χορό εμ παρατώ.»
Αν. Βρόντη Ροδιακά Λαογραφικά. Τ. Β. σελ. 75, 1950.
100. «Να στραβάρες που χωρώ και γυρεύω και χορό.»
Αν. Βρόντη Ροδιακά Λαογραφικά. Τ. Β. σελ. 77, 1950.
101. «'Οποιος σέρνει του χουρό. Σέρνει και τα τραγούδια.»
Αριθ. 458-13 και 48 Αποστολίδης, Μελένικον.
102. «'Οποιος είναι έξω απ' το χορό, πολλά τραγούδια λέει.»
103. «Μη βλέπει τα ποδάρια μου τα στραβά, βλέπε που χορεύουν ίσια»
104. «Σηκώθηκε ο φτωχός να χορέψει, κι έσπασε το όργανο.»
105. «Δε χορεύει πάντα όποιος πληρώνει τα βιολιά.»
106. «Ο Φλεβάρης με νερό, κουτσός μπαίνει στο χορό.»
107. «Ανύπαντρος σαν παντρευτεί δεν πρέπει να χορεύει, μόνο σακί στον
ώμο του, κριθάρι να μαζεύει.»
108. «Μα τις τύφλες που θωρώ και γυρεύω και χορό.» *Ψαρά π.π.9*
109. «Ένα χορό χορεύουμε κι ένα τραγούδι λέμε.»
Λ.Α. αρ. 2268 Γ. σελ. 742, Χ. Κύριλλος Πάτριαι Αχαΐα.
110. «Ο χορός χορούδια θέλει, κι η κοιλιά τσουρούλια θέλει.»
Λ.Α. 1357 Δ'. σελ. 742, Ε. Ιωαννίδης, Αμοργός 1876.
111. «Ο χορός που γίνεται τώρα- τώρα φαίνεται»
Λ.Α. 1357 Δ'. σελ. 742, Ε. Ιωαννίδης, Αμοργός 1876.
112. «Κατά τον καιρό και τον χορό.» *Λουκάς Τσιτσιπής, «Το Δαδί,
δείγμα Ρούμελης, Λαογραφία- Οικολογία» σελ. 179, έτος 1981.*
113. «Ο χορός γαϊτάνι γίνεται κι ο μπουχός στεφάνι.»
αριθ. 330, 1125, Νεστορίδης.
114. «Ο χορός (δ)εν είναι να μιλάς και να (γ)ελάς,
αλλά να (δ)εις και να σε (δ)ούσι.» *Καρπάθου.*
115. «Μα τον Άγιο Κωνσταντίνο, τον χορό δεν τον αφήνω.
Μα τον Άγιο τον Αϊ- Γιάννη, κι ο χορός πάει γαϊτάνι.»
116. «Γαμώ το σκούφο Δέσποτα με τον χορό που κάνεις»
117. «-Των Άι Σαράντων είναι. -Ας χορέψουμε κι ας είναι».

1β. Παροιμίες που συνδέονται μεταφορικά με τον κόσμο των ζώων.

1. « Χορεύει σαν αρκούδα, ίσαμ παλκοπελεκούδα.»
2. «Χορεύει με πηδήματα και κινήσεις των ποδιών ως ο αλέκτωρ»
3. «Χορεύετε σεις γαϊδάρες, Πασχαλιά γιορτή δεν έχει άντρας μου
βρακί δεν έχει»
4. «Χόρεψε μωρή μαϊμού, κι έχει κι έννοια του σπιτιού»
5. «Τον χόρεψε σαν αρκούδα»

6. «Ο μποτικός χορεύει κι ο κάτω μαγειρεύει»
7. «Πως χορεύουν οι γριγιές; Σαν τομάρια, σαν γιδιές.»
8. «Προς τον τοίχο το χορό, μωρέ ποντίκι κολοβό»
9. «Έφυγε ο γάτος χορεύουν τα ποντίκια»
10. «Η συμπεθέρα μας η γάτα, κατά μας έχει τα μάτια.
Και συ ποντίκι κολοβό, κατά τον τοίχο το χορό.»
11. «Νηστικό αρκούδι δεν χορεύει»
12. «Η Μάρω σέρνει το χορό κι η σκύλα τρώει τ' αλεύρι.»
13. «Η Μπαμπουρδίνα στο χορό, κι ο λύκος στη γαιδάρα.»
14. «Η Θανατούλα στο χορό κι ο λύκος στη γαιδάρα.»
15. «Θα σε χορέψω στο ταψί σαν το σκαντζόχοιρο.»
16. «Ο λύκος σαν λειπει αφ' το χορό του, τι γάμος θε να γίνει.»
17. «Μωρέ ποντίκι μπροστινό κατά τον τοίχο τον χορό, η κουμπάρα μας η γάτα κατά μας έχει τα μάτια.»

2. Παροιμιακές Εκφράσεις

1. «Χορεύει κοκοτσάντς' κον».
2. «Στα νύχια χορεύει» *Ελπίδα Σταμούλη-Σαραντή Από την Αν. Θράκη Α'. 1956.*
3. «Τον χορεύουν...» *494-48-Μακεδονία, Ι. Τσινάκαλος.*
4. «Πιασ' τον πάγγον, χόρευγε» *Αρ. 3357 Α. σελ. 61 Ε. Ιωαννίδης, Αμοργός 1870.*
5. «Το πήρε του χορού» *Α.Α. 1969 τ. Γ. σελ. 48, 133 Χ. Ρεμπέλη, Κόνιτσα, 1929.*
6. «Χορεύ' ακόμα τ' αλογό του».
7. «Το κορίτσι στο χορό τα λησμονάει, στη σκούπα όλα τα θυμάται»
1104, Α. σελ. 123 Γ. Μέγας, Μεσημβρία 1937.
8. «Αν ήταν η δουλειά καλή την τραγουδάγανε και στο χορό!».
9. «Ο Μάρτης έβρεχε κι ο Θεός χόρευε!».
10. «Δε χορεύει τα' αλογό του».
Ελπίδα Σταμούλη-Σαραντή Από την Αν. Θράκη Α'. 1956 σελ. 348.
11. «Χορεύ' ακόμα τ' αλογό του» *Αριθ. 330, 1760, Νεστορίδης.*
12. «Τον έβαλε στο χορό» *Αρ. 487, 593 Φ. Κουκουλές, Πελοπόννησος.*
13. «Μοναχό σου χόρευε κι όσο θέλεις πήδα»
(Διαλεχτής Ζευγώλη- Γλέζου. Παροιμίες από την Απείρανθο Νάξου. Αθήνα 1963, σελ. 335).
14. *Ι* «Ανάπουδους χουρός κι παρδαλά τραγούδια.»
15. «Τον χόρευε στο ταψί.» *Ελπίδα Σταμούλη-Σαραντή Από την Αν. Θράκη Α'. 1956 σελ. 348.*
16. «Για το χορό πρέπει νάχεις το κάρβουνο μέσα σου.» *Καρπάθου.*
17. «Αγάπα του χουρό και πήδα όσο μπορείς.»
18. «Με χόρευε ο τόπος» *1153 Α. σ. 74 Αράχοβα. Μ. Ιωαννίδου 1938.*
19. «Τ' χουρευ' ου διάουλους στ' άντιρα.» *Γ. Π. Αναγνωστοπούλου, παρ. Ζαγορίου Λαογραφία Κ. τεύχος Α. (1910) σ. 328.*